

ანტიკური ლიტერატურა

აპულიუსი. „ოქროს ვირი“: მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები

ვახტანგ ენდელაძე

vakhtang.endeladze@atsu.edu.ge

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო

ლიტერატურულ ნაწარმოებში ცენტრალური ადგილი ადამიანს ეთმობა. მწერლისათვის გამოსახვის მთავარი საგანი არის ადამიანი და მისი საზოგადოება. მხარულ ტექსტში მთავარი პერსონაჟის გვერდით არიან მეორეხარისხოვანი გმირები, რომლებიც სხვადასხვა დანიშნულებით შემოჰყავთ ხოლმე ავტორებს და მათ გარკვეულ (ხშირ შემთხვევაში, საკვანძო) ფუნქციებს აკისრებს. სტატიაში, შევეცდებით, ვაჩვენოთ, თუ როგორ ვითარდება მთავარი გმირის, ვირად ქცეული ლუციუსის ამბავი მთელ რომანში; რა სირთულეების გავლა უწევს მთავარ გმირს, სანამ პირვანდელ მდგომარეობას დაუბრუნდება და რაც მთავარია, რა მიმართება აქვს მთავარ გმირს მეორეხარისხოვან პერსონაჟებთან. ეს უკანასკნელნი ხშირად გაუსაძლის მდგომარეობაში აგდებენ მთავარ გმირს, ლუციუსს, ზოგჯერ კი პირიქით, მის მიმართ შემწყნარებლურ უნარს და ემპათიის განცდასაც კი ავლენენ. ლუციუსის სირთულეებით სავსე თავგადასავალს მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები კიდევ უფრო საინტერესოს ხდიან, წარმოგვიდგენენ მთავარ გმირს სხვადასხვა სიტუაციაში და გვაჩვენებენ მის სულიერ სიმტკიცესა და გაუტეხელობას. მთავარ გმირთან ურთიერთმიმართების თვალსაზრისით აპულიუსის რომანში მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები ჯგუფდებიან გარკვეული ნიშნების/მახასიათებლების მიხედვით: მთავარ გმირში ინტერესის აღმძვრელი; უსახელო პერსონაჟები; პერსონაჟები, რომლებიც ხელს უწყობენ გმირს სასურველი მიზნის მიღწევაში; პერსონაჟები, რომლებიც ცხოველებისა და ფრინველების სახით არიან წარმოდგენილი და რომელთა სიმბოლური ნიშნები თუ მოქმედებანი მთავარ გმირს გარკვეული სახის, მისთვის საჭირო ინფორმაციას აწვდიან; პერსონაჟები, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან მთავარ გმირს; პერსონაჟები, რომლებიც დაბრუნებულ სიუჟეტს; პერსონაჟები, რომელთაც ებრალებათ მთავარი გმირი... აღნიშნულ პერსონაჟებს, ცხადია, რომანში განსხვავებული ფუნქციები აკისრიათ, თუმცა მიზანი მაინც ერთია: მთავარი გმირის უკეთ წარმოჩენა, მისი ხასიათის გახსნა, მისი გამჭრიახი გონების ხაზგასმა და გმირის მიმართ მკითხველის სიმპათიის ან ანტიპათიის გამოვლენა.

საკვანძო სიტყვები: მთავარი პერსონაჟი, გმირი, მეორეხარისხოვანი პერსონაჟი, რომანი, პროზა, სიუჟეტი, მოქმედების განვითარება, დახასიათება, მეტამორფოზა, ლიტერატურა.

ვ. ენდელაძე

რომანი დიდი მოცულობის თხრობითი ლიტერატურული ნაწარმოებია, რომელსაც ახასიათებს რთული სიუჟეტი. მოთხრობისაგან განსხვავებით, მასში ასახულია ცხოვრებისეული მოვლენების დიდი წრე, საინტერესო და მრავალმხრივი ცხოვრება მოქმედი პირებისა, რომელთა ინტერესებიც გადახლართულია ერთმანეთში. ძირითადად, რომანში მოთხრობილია მთავარი გმირის ცხოვრებისა და მისი პიროვნების განვითარების შესახებ, თუმცა, მთავარ გმირებთან ერთად, მეტად მნიშვნელოვან საკვანძო ფუნციებს ასრულებენ მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები, რომელთა გარეშეც რომანის სიუჟეტი, ალბათ, უინტერესო და ერთფეროვანი იქნებოდა (მიმოხ. იხ. გაფრინდაშვილი, მირესაშვილი 2011).

აპულეიუსის „ოქროს ვირი ანუ მეტამორფოზები“ ლათინურ ენაზე შექმნილი და ჩვენამდე სრულად მოღწეული ერთადერთი რომანია, რომელშიც ჯადოქრობის წყალობით ადამიანის ვირად გადაქცევის ამბავია მოთხრობილი, რის შემდეგაც ის სხვადასხვა სოციალური ფენების ადამიანთა ტანჯულ ცხოვრებას ეცნობა, სანამ ღმერთების შემწეობით კვლავ ადამიანად არ გადაიქცევა.

მსოფლიო ლიტერატურაში არაერთი პერსონაჟია, რომლებიც საკუთარ თავთან, საზოგადოებასა თუ სამყაროსთან შეურიგებლობის, ან, უბრალოდ, ცნობისმოყვარეობის გამო, სხვად გადაიქცევიან. ეს ტრანსფორმაცია ხან გაცნობიერებულია, ხან – არა (მაგალითად, ლუციუსის შემთხვევაში), ხან ილუზიურია, ხან კი – ნამდვილი. ეს ზღაპრისეული, მითოლოგიური გარდასახვანი რეალისტურ თხრობას მაგიური, ჯადოსნური ელემენტებით ამდიდრებენ, მწერლის სათქმელს სიღრმეს სძენენ და მკითხველზეც წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენენ.

სხვად გარდასახვის მისტიკიას აქვს, როგორც ზედაპირული იმპულსები, სხვადასხვა ტიპის საბაზი, მაგალითად, კონკრეტული კონფლიქტი საკუთარ თავთან, საზოგადოებასთან, სამყაროსთან, ასევე არაცნობიერიც, რაც გულისხმობს იმას, რომ ადამიანი დაბადებით გამოეყო ბუნებრივ სამყაროს და ახლა კვლავ უბრუნდება იმ წიაღს. გარდასახვის გზით ცოდვის გამოსყიდვა აქტუალურია ინდურ-ბუდისტურ რელიგიებში. ბერძნული მითოლოგიის სამყაროში ბევრია არსება, რომლებიც ადამიანისა და ცხოველის შერწყმას წარმოადგენენ (კენტავრი, ნიმფა, ქალთევზა, ქიმერა).

მთავარი, რაც ანტიკური რომანის მეორეხარისხოვან პერსონაჟებს განასხავებს სხვა ჟანრის პერსონაჟებისგან, არის ის, რომ ხშირად, სხვა ჟანრების პერსონაჟები არიან მითოლოგიური, ან ისტორიული და ხდება მათი რეინტერპრეტაცია (Anderson 1994: 48-51). მხატვრული პროზის პერსონაჟები კი მხოლოდ გამოგონილია და ახალი, საინტერესო სახის შექმნა გაცილებით ძნელია. ქვემოთ ვნახოთ, როგორ ახერხებს ამას აპულეიუსი თავის რომანში „ოქროს ვირი“.

როცა ჩვენ ვსაუბრობთ რომელიმე ავტორზე, მაგალითად, ჰომეროსზე, ჩვენ არ ვფიქრობთ თავად ჰომეროსზე, არამედ მის გმირებზე - აქილევსზე, ჰექტორზე, ელენეზე. ეს მიგვანიშნებს თხრობაში პერსონაჟების მნიშვნელობაზე, თუმცა არ შეიძლება მეორეხარისხოვან პერსონაჟებს მნიშვნელოვან გარკვეული დამოუკიდებლობა ტექსტთან მიმართებაში, ან დავიყვანოთ გარკვეულ პასაჟებამდე (Graverini 2012:78-81). მათ უნდა მოვუძებნოთ ზუსტად განსაზღვრული ფუნქცია მთავარ გმირებთან მიმართებით (Frangoulidis 2008). ასე, მაგალითად, აპულეიუსის მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები ხშირად არიან მთავარი გმირის მეტამორფოზის და ქალაქით დაინტერესების მიზეზნი. რომანში ასეთი პერსონაჟები არიან:

ფოტიდა, რომელიც ლუციუსს უყვარს, გმირს უყვება, თუ როგორია მისი ბატონის მეუღლე, პამფილე, როგორი ცბიერი ჯადოქარია და რამდენი სიავის ჩადენა შეუძლია. ფოტიდა ეუბნება ლუციუსს, როცა შენ მოხვედი, ღვინის სუნი აგდიოდა. გაშმაგებული აიასის მსგავსად მხნედ იშიშვლე მახვილი, მხოლოდ აიაქსი თავს დაესხა ცოცხალ პირუტყვებს და მთელი ფარა ამოხოცა. შენ კი გაცილებით გულადი აღმოჩნდი და შენი ხმლის ქვეშ სული დალია სამმა გაბერილმა ტიკმაო (აპულ. ოქრ.ვირ. 3, 18).

ფოტიდა საინტერესოა იმიტაც, რომ იგი გმირს საიდუმლოდ დაასწრებს ქალბატონის ჩიტად გარდასახვას. ლუციუსი ფოტიდას ჯადოსნურ მაღამოს გამოსტყუებს და ტანზე წაისვამს, მაგრამ ჩიტის ნაცვლად, ვირად გადაიქცევა. სწორედ ფოტიდას წყალობით ხდება მთავარი გმირის გარდასახვა (აპულ. ოქრ.ვირ. 3, 21).

არისტომენე (ლუციუსის თანამგზავრი), რომელსაც სიზმარში ქალი უყვება, თუ როგორია მბრძანებელი დედოფალი: თავისი საყვარელი, რომელმაც უღალატა, თავხად აქცია, მეზობელი მიკიტანი - ბაყყად, მოსამართლე - ცხვრად, მისი ერთ-ერთი საყვარლის ცოლს, რომელმაც იგი ცუდად მოიხსენია, ქალმა მუდმივი ორსულობა მიუსაჯა, ნაყოფი შეუჩერა და ეს საცოდავი რვა წელია ისეა მუცლით დამძიმებული, თითქოს სპილო უნდა შობოსო. მთავარი გმირი ამ ყველაფერს ისმენს, ქალის სიტყვები მის გაკვირვებას იწვევს, ცოტათი აშინებს კიდევ, თუმცა შიშთან ერთად დიდ ცნობისმოყვარებასაც აღუძრავს მთავარ გმირს ქალი (აპულ. ოქრ.ვირ. 1,9).

ტელეფრონი, რომელიც ბირენას სახლში მისულ ლუციუსს უყვება ამ ქალაქში (ლარისაში) არსებულ უცნაურ შემთხვევებზე. მაგალითად მოჰყავს, რომ აქვს საკუთარი თვალთ ნანახი, როგორ ყარაულობენ მიცვაებულებს ამ ქალაქში. თუ, მაგალითად, ჭირისუფალს მკვდრის სხეული მთელი არ ჩაბარდა, ყარაული ვალდებულია, თავად მოიჭრას საკუთარი სახიდან ესა თუ ის ნაკვთი და მიცვალებულს შეუვსოს. აქ მთავარი გმირის შიში კი არ ჩანს, არამედ ინტერესი და ცნობისმოყვარეობა. ტელეფ-

ვ. ენდელაძე

რონი კიდევ უფრო საინტერესოს ხდის ლუციუსის ამ ქალაქში ჩამოსვლას (აპულ.ოქრ.ვირ.2, 22).

თანამედროვე ლიტერატურის თეორეტიკოსები ბევრს მსჯელობენ იმის შესახებ, რომ თავი აარიდონ პერსონაჟის ხასიათის ენას და ყურადღება გაამახვილონ გმირის კონცეფციაზე, რომელიც ორიენტირებული იქნება ე.წ. აზრების კითხვაზე, მით უმეტეს, ეს გამართლებული იქნება მეორეხარისხოვანი პერსონაჟების მიმართ. „აზრების კითხვა“, ჩვეულებრივ, გულისხმობს სხვა ადამიანის აზრების, ემოციების ან განზრახვების გარჩევის ან გაგების უნარს, შესაძლებლობას, მათ გარეშე ნათლად გამოხატოს ისინი ვერბალური ან არავერბალური კომუნიკაციით. ეს არის კონცეფცია, რომელიც ხშირად ასახულია სამეცნიერო ფანტასტიკურ, პარანორმალურ და ფანტასტიკურ ლიტერატურაში, სადაც პერსონაჟებს აქვთ ზებუნებრივი, ან მოწინავე ტექნოლოგიური ძალები, რაც მათ საშუალებას აძლევს სხვების აზრებსა და გრძნობებზე ჰქონდეთ წვდომა (Finkelpearl 1998; Walsh 1999; Schlam 2019).

სინამდვილეშიც, გონების კითხვა, როგორც ეს გამოსახულია მხატვრულ ლიტერატურაში, არსებობს. ზოგიერთ ადამიანს შეუძლია წაიკითხოს ერთმანეთის აზრები ისე, როგორც ეს ხშირად არის ასახული ფილმებში, ან წიგნებში. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ზოგჯერ შეგვიძლია გამოვიცნოთ, თუ რას ფიქრობს, ან გრძნობს ვინმე, მათი გამონათქვამების, სხეულის ენისა და სიტყვიერი ნიშნებიდან გამომდინარე, მხოლოდ ზოგიერთს შეუძლია პირდაპირ წვდომა სხვა ადამიანის აზრებსა და შინაგან გამოცდილებაზე (დაწვრ. იხ. Pasetti 2007: 123-124; Moreschini 2016: 2024-2025).

თუმცა, არსებობს უწყვეტი სამეცნიერო და ტექნოლოგიური განვითარება, რომელიც დაკავშირებულია ტვინ-კომპიუტერის ინტერფეისებთან (BCI) და ნეიროვიზუალიზაციასთან, რომლებსაც შეუძლიათ ტვინის აქტივობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება და, გარკვეულწილად, აზრების ან განზრახვების ინტერპრეტაციის გადმოცემა. მიუხედავად ამისა, ეს ტექნოლოგიები შორს არის იმისგან, რომ შეძლონ აზრების წაკითხვა ისე, როგორც ეს ჩვეულებრივ მხატვრულ ლიტერატურაშია გამოსახული. ისინი, ძირითადად, გამოიყენება სამედიცინო მიზნებისთვის, კვლევისთვის და, ზოგიერთ შემთხვევაში, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დასახმარებლად.

„გონების კითხვა“ გულისხმობს ზებუნებრივ, ან მოწინავე ტექნოლოგიურ უნარს სხვების აზრებსა და ემოციებზე წვდომისათვის, მაშინ როცა სინამდვილეში ის რჩება კონცეფციად, რომელიც არსებობს ფანტასტიკური ფორმით. საინტერესოა, რომ აპულეიუსთან ასეთი რამდენიმე მეორეხარისხოვანი პერსონაჟია. ესენია: ტელეფრონი, რომელიც შორიდან

გრძნობს, რას ფიქრობს ესა თუ ის გმირი; პანთია, რომელიც უსიტყვოდ ხვდება ლუციუსის განზრახვას ამა თუ იმ სიტუაციაში; არისტომენე, რომელსაც ადამიანების აზრების წაკითხვა შეუძლია (აპულ.ოქრ.ვირ. 2, 13-15; 3, 25-28; 7, 36).

ჩვეულებრივ, მხატვრულ ტექსტში პერსონაჟების სახელები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ. ისინი, ზოგჯერ, პიროვნების სოციო-ფსიქოლოგიურ მახასიათებელს წარმოადგენენ, ზოგჯერ კი, ხასიათის კონკრეტული ნიშნის, გარეგნობის, ქცევის, ჩვევების მიხედვით გვაჩვენებენ ამა თუ იმ გმირს. ამ ტიპის პერსონაჟების გარდა, ნაწარმოებში გვხვდებიან ისეთი გმირები, რომელთაც კონკრეტული მაიდენტიფიცირებელი ნიშნები არ გააჩნიათ და ისინი სახელებით არ არიან მოხსენიებული, თუმცა, ფუნქციური თვალსაზრისით, საკმაოდ საინტერესო პროდუქტს წარმოადგენენ როგორც თავად ავტორისთვის, ასევე, მკითხველისთვის. აპულიუსის რომანში „ოქროს ვირი“ ამ ტიპის მეორეხარისხოვან პერსონაჟებს განეკუთვნებიან:

ორი ქალი, რომელთაგან ერთ-ერთი მეორეს (პანთიას) მთავარ გმირზე მიუთითებს, ეს კაცი, ახლა რომ იატაკზე ცოცხალ-მკვდარი აგდია, ჩემთვის მოყვებული შეურაცხყოფისთვის მალე დაისჯებაო. ქალის სიტყვებით, მკითხველი ხვდება, რომ მთავარ გმირს რაღაც საფრთხე მოელის. სიუჟეტი იძაბება, ინტრიგა ვარდება (აპულ.ოქრ.ვირ. 1, 12).

როცა ქალები სოკრატეს მოკლავენ, მთავარ გმირს მკვლელობა რომ არ დაბრალდეს, გაქცევა სურს, თუმცა ეზოს მეკარე მას ეუბნება, მე რა ვიცი, შეიძლება, დაკალი შენი ამხანაგი, რომელთანაც ერთად გუშინ დამის გასათევად მოხვედი და გაქცევით გინდა თავს უშველოო. როცა მეკარე ამას ეუბნება, მთავარი გმირი ფიქრობს, აანალიზებს, რომ კეთილმა მეროემ სიბრალულის გამო კი არ შეიწყალა იგი და დატოვა დაუკლავი, არამედ მისმა სიმკაცრემ ჯვარზე საცმელად შეანახვინა მისი თავი. მეკარესთან დიალოგში აშკარად ჩანს მთავარი გმირის შიში (აპულ.ოქრ.ვირ. 1, 15).

ჰიპატაში ჩასულ მთავარ გმირს, ლუციუსს, ქუჩაში შეხვედრილი ქალი უამბობს, თუ როგორია მილონი (მთავარი გმირის ნათესავი), ვისთანაც სახლში მიემგზავრება გმირი. ქალისგან ვიგებთ, რომ იგი არის უზომოდ მდიდარი, თუმცა წარმოუდგენლად ძუნწი. მას ყველა იცნობს, როგორც უფლიდეს და უბინძურეს ადამიანს, რომელიც მევახშეობას ეწევა და ამით დიდ სარგებელს იღებს. მთავარ გმირს უხატავს მილონს. ლუციუსი ასევე ამ ქალისგან შეიყოფს, რომ მილონის მეუღლე მაგიაშია განსწავლული და რომ იგი პირველ კუდიანად და სულების შემლოცველ-გამომძახებლად ითვლება. გარდა იმისა, რომ მკითხველი სიმპათიით არ განეწყობა გმირის ნათესავის მიმართ და უკვე ზემოთ დასახელებული ერთგვარ კითხვას

3. ენდელაძე

უჩენს მკითხველს, თუ რატომ მიდის ასეთ ადამიანთან, ძალიან კარგად ჩანს მთავარ გმირში ინტერესის აღძვრა, რაც ქალის ნაამბობმა გამოიწვია მილონის ცოლის შესახებ (აპულ.ოქრ.ვირ. 1, 20).

სამი ზორბა კაცი, რომელთაც თავს დაესხა ლუციუსი და დახოცა ისინი. გმირის სიძლიერე ჩანს (აპულ.ოქრ.ვირ. 2, 32). ღამით მასპინძლის, მილონის, სახლთან მისულმა ლუციუსმა დაინახა ორი ავაზაკი, რომლებიც მილონის კარის შემტვრევას ღამობდნენ, რათა სახლში მცხოვრებნი ამოეჟლიტათ. ლუციუსმა ისინი დახოცა და პირქვე დაამხო. მასპინძლები გადაარჩინა თავისი სიძლიერის წყალობით. ეს ძლიერება სწორედ ავაზაკებთან შერკინებით გამოიხატა (აპულ.ოქრ.ვირ. 3, 6).

სამი ახალგაზრდის მკვლელობაში ბრალდებული ლუციუსი დაინახავს, როგორ გამოჩნდება ქალი, დაღუპულთაგან ერთ-ერთის ქვრივი, რომელიც შურისძიებას მოითხოვს. მას მკერდზე ჩვილი ბავშვი ჰყავდა მიკრული. ქალი ხალხს მიმართავს, ამ უსუსურ ბავშვს მაინც მოხედეთ, პატარაობიდანვე გაუბედურებულსო. ქალის სიტყვები მიზნად ისახავს ლუციუსის დასჯას და ეს ყველაფერი გმირში იწვევს შიშს. (აპულ.ოქრ.ვირ. 3, 8).

ლუციუსს ჰგონია, რომ სამი კაცი მოკლა. მასთან მიდიან მოსამართლენი და ეუბნებიან, რომ რაც თავს გადაგხდა, შეურაცხყოფის მიზნით არ გაგვიკეთებია, ეს თამაშობა სიცილის ღვთაების პატივსაცემად გამოვიგონეთო. ეს ღვთაება კეთილგანწყობილია მის პატივსაცემად მიძღვნილი სანახაობის, ავტორისა და შემსრულებლებისადმი. იგი მარად სიყვარულით გიწინამძღვრებს და არასოდეს სამწყხაროს არ შეგამთხვევსო. ეს პერსონაჟები მთავარი გმირის განწყობის გამოკეთებას ისახავენ მიზნად და ღვთაების მფარველობასაც გამოხატავენ (აპულ.ოქრ.ვირ. 3, 11).

აპულეიუსის რომანში ძალიან საინტერესო მეორეხარისხოვანი პერსონაჟია მასა, ადამიანების ჯგუფი სხვადასხვა ფუნქციებით მთავარი გმირის მიმართ. მაგალითად, ყაჩაღები, რომლებიც ვირად გადაქცეულ ლუციუსს სცემენ და მძიმე ტვირთს ჰკიდებენ ამ დროს ლუციუსი იაზრებს, თუ რამდენად უსამართლოა ადამიანი ცხოველის მიმართ, რამდენად არაადამიანურია ადამიანი ცხოველის მიმართ. ეს ფაქტი ხელს უწყობს გმირის სრულყოფას და მისი მსოფლმხედველობის ცვლილებას (აპულ.ოქრ.ვირ. 3, 28); ვარდებისკენ მიმავალ ვირად ქცეულ ლუციუსს თავს დაესხა ერთი ჭაბუკი, მეზღე, რომელმაც ბოსტნის გადაჭმის გამო დიდი კომბლით სცემა იგი. ხელისშემშლელ ფაქტორს წარმოადგენს ეს მეზღე გმირისათვის, რადგან არ აძლევს საშუალებას, ვარდები შეჭამოს და თავდაპირველ მდგომარეობას დაუბრუნდეს (აპულ.ოქრ.ვირ. 4, 2). მეჯოგე, რომელსაც გადასცეს ლუციუსი. წესით, კარგად უნდა მოეწოდებინათ მისთვის, თუმცა მეჯოგეს ცოლი ძუნწი აღმოჩნდა და ლუციუსს ზურგზე ტყავს აძრობდა, იმდენს ამუშავებდა. ლუციუსს ვარდების პოვნის იმედიც კი გადაეწურა

(აპულ.ოქრ.ვირ. 7, 15). სამივე ეპიზოდში მეორეხარისხოვან პერსონაჟებს ბინარული ფუნქცია აქვთ. ერთი მხრივ, ისინი მთავარ გმირს ტანჯავენ და ურთულებენ მიზნის მიღწევას, ხოლო, მეორე მხრივ, მისი ცნობიერების შეცვლას, გაზრდას განაპირობებენ.

ერთი კაცი, ავაზაკთაგანი, რომელიც ვირადქცეული ლუციუსის გასაგონად უყვება ავაზაკებს, თუ როგორ მოჰკრა ყური ამბავს, თითქოს მილონის სტუმარმა ლუციუსმა როგორ გაქურდა კეთილი მასპინძელი.

აპულეიუსის რომანში ემოციების გამომწვევ მეორეხარისხოვან პერსონაჟთა საკმაოდ დიდი რაოდენობა გვხვდება. ვირის აღწევას იწვევს ეს სიტყვები, უნდა, სიმართლე თქვას, რომ თავად ეს არ ჩაუდენია, თუმცა მხოლოდ ყროყინს და პირველი მარცვლის წარმოთქმას ახერხებს (აპულ.ოქრ.ვირ. 7, 3). აღნიშნული მომენტი პერსონაჟის განცდების წარმოსახვას და გვიჩვენებს, თუ როგორ უჩნდება გმირს პროტესტი ცილისწამების გამო, რომლის გამოხატვაც მას არ შეუძლია. ამ ეპიზოდში, ლუციუსის სახით წარმოჩენილია უსამართლოდ დაჩაგრული ადამიანები, რომელთა ხმაც არ ისმის.

მხატვრული ლიტერატურა, ხელოვნების სხვა დარგებთან შედარებით, განსაკუთრებით დიდი სისავსით წარმოსახავს ადამიანთა განცდებს, შინაგან სულიერ სამყაროს. მაგალითად, აპულეიუსის რომანში „ოქროს ვირი“ კერძოდ, ზემოხსენებულ მონაკვეთში, ძირითადი ყურადღება გადატანილია ლუციუსის მღელვარებაზე, რომელიც გამოწვეულია იმით, რომ მას აბრალებენ იმას, რაც არ ჩაუდენია.

ერთი სოფლის მცხოვრებლებმა, რომლებთან ახლოს გავლა მოუწია ვირს (ლუციუსს) და მასთან მყოფ ადამიანებს, მათ ძაღლები მიუსიეს და ქვები დაუშინეს. ბოლოს ერთ-ერთმა გლეხმა გასძახა, თავს თქვენი მონაგარის წართმევის სურვილით კი არ გესხმოდით, არამედ თქვენგან ჩვენს საკუთრებას ვიცავდითო (აპულ.ოქრ.ვირ. 8, 18).

ცალკე გვინდა გამოვყოთ ე.წ. სიუჟეტის დამმაბველნი, რომლებსაც რომანში ბევრი არაფერი ფუნქცია აქვთ, მაგრამ უმნიშვნელოდ გამოჩენის დროსაც კი ახერხებენ სიუჟეტის დამაბვას. ასე მაგალითად: სოფელში მოხვედრილ ვირს პატრონებთან ერთად ერთმა მოხუცმა უთხრა, თქვენ ახლა საჭმელ-სასმელზე ან რაიმე დასვენებაზე ფიქრობთ, ნუთუ არ იცით, სად იმყოფებითო? კაცის სიტყვები ძაბავს სიუჟეტს (აპულ.ოქრ.ვირ. 8, 19); მექისქვილე, რომელმაც ვირი (ლუციუსი) იყიდა, გაუსაძლისად ამუშავებდა მას (აპულ.ოქრ.ვირ. 9, 11); მეწისქვილეს გარყვნილი ცოლი მსახურებს ავალებდა, გათენებისთანვე ვირი წისქვილის დოლაზზე შეებათ და მისი თანდასწრებით რაც შეიძლება მაგრად ეცემათ ვირი (აპულ.ოქრ.ვირ. 9, 15); ჯარისკაცი, რომელმაც ვირი მებოსტნეს წაართვა, სასტიკად ექცეოდა ვირს, სცემდა და ამუშავებდა (აპულ.ოქრ.ვირ. 9, 39) და სხვა.

ვ. ენდელაძე

როგორც ვხედავთ, იმ პერსონაჟებთან ურთიერთობაში, რომლებიც კონკრეტული სახელებით არ არიან წარმოდგენილნი და სხვადასხვაგვარ ფუნქციას ასრულებენ, ლუციუსი უკეთ იმეცნებს სამყაროს, ის არაერთგზის განიცდის ტანჯვას, ხდება ადამიანთა სიხარბის თვითმხილველი და განმცდელი და მხოლოდ ერთ შემთხვევაში (ძმებთან ურთიერთობისას) ხდება სამართლიანობის შემსწრე.

მიუხედავად იმისა, რომ ლუციუსს სათავგადასავლო გზაზე უამრავი „მტერი“ ჰყავს და ძალიან ბევრი დაბრკოლება ელოდება წინ, მიზნის მიღწევის იმედს (დაუბრუნდეს თავდაპირველ მდგომარეობას) მაინც არ კარგავს. ამ უკანასკნელს მას მფარველი ისიდა შთაუწერგავს, რაც გმირში მოტივაციას აღვივებს; მფარველი ისიდა, რომელიც ნაწარმოების მეთერთმეტე წიგნში ჩნდება, ვირს ეუბნება: „შენს გაჭირვებას თანაგრძნობით გამოვეცხადე. შეწყვიტე ტირილი და ჩივილი, უკუაგდე მწუხარება, ჩემი განგებით შენთვის ხსნის დღე იწყება“. ხელს უწყობს გმირს და მოტივაციას აძლევს, რომ ისევ ის გახდება, ვინც იყო. ისიდა საყურადღებოა იმიტომ, რომ სწორედ მან უთხრა ვირს, საზეიმო სვლის დროს ქურუმს ხელში ვარდების გვირგვინი ექნება, მისწი-მოსწიე ხალხი და მიდი ქურუმთან, თითქოს გინდა, ხელზე აკოცო და იმავ წუთს ვარდები მოწყვიტო. ლუციუსი ასეც იქცევა და უბრუნდება თავდაპირველ მდგომარეობას. ისიდა სიზმარში ეუბნება ვირს ამ ყველაფერს (აპულ.ოქრ.ვირ. 11, 5). ისიდას ხელშეწყობით ლუციუსის ამბავი მთავარი გმირის გამარჯვებით სრულდება.

მხატვრულ ტექსტში ზოგჯერ ავტორს პერსონაჟად გამოჰყავს არა მხოლოდ ადამიანი, არამედ ცხოველი, ფრინველი, უსულო საგანი ან ბუნების რომელიმე მოვლენა. ასეთები აპულიუსის რომანშიც მრავლად არიან. ლუციუსს არც ადამიანებისგან დაკლებია ფიზიკური ზიანის მიყენება და არც ცხოველებისაგან. ისინი, მიუხედავად იმისა, რომ მთავარ გმირს ფიზიკურ ტკივილს აყენებენ, მკითხველს აჩვენებენ, თუ როგორ შეუძლია მას ყველა მიყენებული ზიანის ატანა. ასეთი პერსონაჟები რომანში არიან: ძაღლები, რომლებიც დასაკუწად მიუსია ვირს (ლუციუსს) მებადის მეუღლემ, ქმრის შურისძიება გამო (აპულ.ოქრ.ვირ.4. 3); მეორე ვირი, რომელიც წინასწარ მიხვდა ლუციუსის გეგმას და დაღლილობა მოიგონა, მიწაზე გაიშხლართა და მკვდარივით წამოწვა. ეს ვირი ხელისშემშლელ ფაქტორს წარმოადგენს ლუციუსისთვის, რათა თავი დააღწიოს მძიმე დავალების შესრულებას (აპულ.ოქრ.ვირ. 4, 4); ღონიერი ულაცები (ცხენები), რომლებიც სანავარდოდ ველზე გასულ ვირადექცეულ ლუციუსს დევნიდნენ. ერთი წინა ფეხებით სცემდა, მეორე უკანა ქაჩაჩებით წიხლავდა და მესამე ბოროტი ჭიხვინით ემუქრებოდა, ყურებდაცქვეტილი და კბილებდაკრეჭილი კბენდა და საფრთხეს უქმნიან მთავარ გმირს (აპულ.ოქრ.ვირ. 7, 16).

აპულეიუსის მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები მთავარ გმირს ზოგჯერ საფრთხეს უქმნიან, ზოგჯერ კი, მოსალოდნელ საფრთხეზე აკეთებენ მინიშნებას. ასეთები არიან:

კეთილი პანთია, რომელმაც პირველ ქალს მთავარი გმირისა და სოკრატეს დაფლეთვა და დასაჭურისება შეახსენა და მთავარი გმირისთვის მოსალოდნელ საფრთხეზე მინიშნა (აპულ.ოქრ.ვირ. 1, 13); ერთ-ერთ სოფელში ლუციუსის მასპინძელს გლეხმა ირმის შაშხი გამოუგზავნა. მზარეულმა იგი კარზე ჩამოჰკიდა და მონადირე ძაღლმა მოიპარა. ქალს თავის მოკვლა სურდა ბატონის შიშის გამო. ქმარმა კი ლუციუსზე მიათითა, წაიყვანე ეს ვირი, დაკალი და დაკარგულის მსგავსი შაშხი გააკეთეო. ლუციუსს შიში იპყრობს და ფიქრობს, როგორ გადარჩეს (აპულ.ოქრ.ვირ. 8, 31); ბირენა, რომელიც ეუბნება ლუციუსს: „ძვირფასო ლუციუს, ვძრწი და ვშიშობ შენთვის, როგორ მინდა, ღვიძლი შვილივით ხიფათისაგან გიხსნა“. ქალი აქვე ამბობს, რომ ლუციუსის მასპინძლის, მილონის, ცოლი, პამფილე, ავხელობს და ბოროტმოქმედურ ჯადოებს ჩადის. ყველა სიავესთან ერთად, ბირენას თქმით, პამფილე ახალგაზრდა ლამაზ ვაჟკაცებსაც ხშირად აცდუნებს და ღუპავს, ხოლო ურჩებს რაიმე საგნად ან პირუტყვად აქცევს. ბირენას სიტყვები სიუჟეტს ძაბავს და მთავარი გმირის ამბის სახიფათო მომავალზე აკეთებს მინიშნებას (აპულ.ოქრ.ვირ.2, 5).

შეიძლება ითქვას, რომ მთავარ გმირთან მიმართების თვალსაზრისით, აპულეიუსის რომანში „ოქროს ვირი“ მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები რომანში განსხვავებული ფუნქციები აკისრიათ, მაგრამ მხატვრულ ტექსტში მათი შემოყვანის მიზანი მაინც ერთია: მთავარი გმირის უკეთ წარმოჩენა, მისი ხასიათის გახსნა, მისი გამჭრიახი გონების ხაზგასმა და გმირის მიმართ მკითხველის სიმპათიის, ან ანტიპათიის გამოვლენა.

ამგვარად, ჩატარებული კვლევისა და ანალიზის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ: აპულეიუსის რომანის მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები თანდათან ყალიბდებიან, სიუჟეტში შემოყვანიდან მათი გამოჩენის (დროის) ამოწურვამდე. ამ პერსონაჟთა ავტორისეული დახასიათება დინამიური პროცესია და ყოველთვის არის უბრალოდ ცალკეულ დეტალთა ჯამზე მეტი, რომელშიც ჩართულია მკითხველი, რომელიც იღებს ახალ-ახალ ინფორმაციას მთავარ გმირთან მიმართებაში (შდრ. Anderson 1984). ამ პერსონაჟთა დახასიათება, ავტორთან ერთად, მკითხველის კომპეტენციაცაა. აპულეიუსის მეორეხარისხოვანი პერსონაჟები წარმოდგენილი არიან მრავალფეროვანი მეთოდებით - შედარების, საუბრის, მოლაპარაკებების, დაბალანსების, შეფასება-გადაფასების, მინიშნებების გზით. ამავე დროს, ისინი, ძირითადად, ყურადღებას ამახვილებენ კითხვებზე - ვინ, როდის, როგორ. ხშირად, მათი დახასიათება გააზრებულია, როგორც რთული თხრო-

ვ. ენდელაძე

ბითი სტრატეგია. ამ პერსონაჟების წარმოდგენის გზა არ არის მარტივი და ხშირ შემთხვევაში, ეყრდნობა ღიაობას, იმპილიციტური სიზუსტის/გამოკვეთის და ინტერტექსტუალური ასოციაცია/დისოციაციის სტრატეგიებს.

ლიტერატურა

- აპულეუსი. 1963. *ოქროს ვირი*, თარგმნა თამარ ყიფიანმა, თბილისი: „ლიტერატურა და ხელოვნება“.
- გაფრინდაშვილი ნ., მირესაშვილი მ. 2011. *ლიტერატურათმცოდნეობის საფუძვლები, მერიდიანი*, თბილისი.
- Apuleius. 1999. *The Golden Ass*. Translated by Patrick Gerard Walsh. Oxford University Press.
- Anderson, G. 1984. *Ancient Fiction: The Novel in the Graeco-Roman World*. London/Sydney.
- Anderson, G. 1994. *Sage, Saint and Sophist: Holy Men and their Associates in the Early Roman Empire*. London/New York.
- Finkelpearl, D. 1998. *Metamorphosis of Language in Apuleius: A Study of Allusion in the Novel*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Frangoulidis, S. 2008. Witches, Isis and Narrative: Approaches to Magic in Apuleius' Metamorphoses. *Trends in classics – Supplementary volumes*. Vol. 2. Berlin; New York: Walter de Gruyter.
- Graverini, L. 2012. *Literature and Identity in the Golden Ass of Apuleius*, Columbus/Pisa: Ohio State University Press/Pacini.
- Moreschini, C. 2016. Apuleius and the Metamorphoses of Platonism. *Nutrix. Studies in Late Antique, Medieval and Renaissance Thought*. Vol. 10. Turnhout: Brepols Publishers.
- Pasetti, L. 2007. *Plauto in Apuleio*, Bologna: Patron Editore.
- Schlam, C. 2019. *The Metamorphoses of Apuleius: On Making an Ass of Oneself*. Chapel Hill-London: Duckworth.
- Walsh, P. G. 1999. “Preface”. *The Golden Ass*. Oxford University Press.

Classics

Apuleius. The Golden Ass: Secondary Characters

Vakhtang Endeladze

vakhtang.endeladze@atsu.edu.ge

Akaki Tsereteli State University

Kutaisi, Georgia

In a literary work, the central place is given to a person. The main subject of depiction for the writer is a person and his society. In a written text, there are secondary characters next to the main character, who are brought in by the authors for different purposes and assigned certain (in many cases, key) functions by them. In the article, we will try to show how the story of Lucius, the main character, turned into a donkey, develops throughout the novel; What difficulties does the main character have to go through before returning to his original state, and most importantly, what is the relationship between the main character and the secondary characters. They often put the main character, Lucius, in an unbearable situation, and sometimes, on the contrary, show tolerance and even empathy towards him. The adventures of Lucius, full of difficulties, are made even more interesting by the secondary characters, who present the main character in different situations and show us his spiritual strength and unbreakability. In terms of their relationship with the main character, secondary characters in Apuleius's novel are grouped according to certain signs/characteristics: interesting to the main character; unnamed characters; characters that help the hero to achieve the desired goal; Characters who are represented in the form of animals and birds, and whose symbolic signs or actions provide the main character with certain types of information he needs; characters who pose a threat to the main character; characters that push the plot; Characters who blame the main character... These characters, of course, have different functions in the novel, but the goal is still the same: to better present the main character, to reveal his character, to emphasize his insightful mind, and to reveal the reader's sympathy or antipathy towards the hero.

Keywords: main character, hero, secondary character, novel, prose, plot, action development, characterization, metamorphosis, literature.

A novel is a long narrative literary work characterized by a complex plot. Unlike a short story, it depicts a large circle of life events, interesting and multifaceted lives of actors whose interests are intertwined. Mainly, the novel tells about the life of the main character and his personality development, however, along with the main characters, the secondary characters perform very

3. ენდელაძე

important key functions, without which the plot of the novel would probably be uninteresting and monotonous.

Apuleius's "The Golden Donkey" or "Metamorphoses" is the only fully preserved Latin novel in which the story of a man being transformed into a donkey by magic is told, after which he is introduced to the miserable life of people of different social classes, until he is transformed into a man again with the help of the gods.

In world literature, there are many characters who, due to disagreement with themselves, society or the world, or simply because of curiosity, turn into someone else. This transformation is sometimes conscious, sometimes not (for example, in the case of Lucius), sometimes it is illusory, sometimes it is real. These fairy-tale, mythological transformations enrich the realistic narrative with magical elements, add depth to the writer's words and make an indelible impression on the reader.

The mystery of transfiguration has, as superficial impulses, different types of pretexts, for example, a specific conflict with oneself, society, the world, as well as the unconscious, which implies that man was born separated from the natural world and now returns to that bosom. Atonement for sin through conversion is prominent in Hindu-Buddhist religions. In the world of Greek mythology, there are many creatures that are a combination of man and animal (centaur, nymph, mermaid, chimera).

The main thing that distinguishes the secondary characters of the ancient novel from the characters of other genres is that often, the characters of other genres are mythological or historical and are reinterpreted (Anderson 1994: 48-51). And the characters of fictional prose are only fictional, and it is much more difficult to create a new interesting face. Below we will see how Apuleius manages this in his novel *The Golden Ass*.

When we talk about any author, for example, Homer, we do not think about Homer himself, but about his heroes - Achilles, Hector, Helen. This suggests the importance of characters in the narrative, although secondary characters cannot be given a certain independence in relation to the text, or reduced to certain passages. We have to find a precisely defined function for them in relation to the main characters.

Photida, whom Lucius loves, tells the hero what his master's wife, Pamphile, is like, what a cunning sorceress she is and how much evil she can do. Photida tells Lucius: "You smelled like wine when you came. Like maddened Ajax, he drew his sword boldly, only Ajax attacked the live cattle and slaughtered the entire herd. And you turned out to be much braver, and under your sword, three swollen Tikmao drank their souls (Apul. 3, 18).

Photida is also interesting in that she secretly attends the hero's transformation of a lady into a bird. Lucius cheats Photida of magic ointment and applies it on his body, but instead of a bird he turns into a donkey. It is thanks to Photida that the main character is transformed (Apul. Gold.Ass,3, 21).

The theorists of modern literature argue a lot about avoiding the language of the character and focusing on the concept of the hero. When it comes to reading opinions, even more so, it will be justified in relation to secondary characters. "Mind reading" usually refers to the ability to discern or understand another person's thoughts, emotions, or intentions without being able to express them clearly through verbal or nonverbal communication. It is a concept often depicted in science fiction, paranormal, and fantasy literature where characters have supernatural or advanced technological powers that allow them to access the thoughts and feelings of others.

In fact, mind reading as depicted in fiction does exist. Some people can read each other's minds in a way that is often portrayed in movies or books. Although we can sometimes guess what someone is thinking or feeling based on their expressions, body language, and verbal cues, only some have direct access to another person's thoughts and inner experiences.

In summary, "mind reading" implies a supernatural or advanced technological ability to access the thoughts and emotions of others, while in reality it remains a concept that exists in a fantasy form. There are several such characters with Apuleius. These are: a telephone that senses from a distance what this or that hero is thinking; Panthia, who knows without a word Lucius' intention in this or that situation; Aristomenes, who can read people's thoughts (Apul.Gold.Ass, 2, 13-15; 3, 25-28; 7, 36).

Usually, the names of characters play an important role in a fictional text. Sometimes they represent a socio-psychological characteristic of a person, and sometimes they show us one or another hero based on specific signs of character, appearance, behavior, habits. In addition to this type of characters, there are characters in the work who do not have specific identifying marks and are not mentioned by name, however, from a functional point of view, they represent a rather interesting product for both the author and the reader. In Apuleius's novel "The Golden Ass" secondary characters of this type belong to: Two women, one of whom points to the main character of the other (Pantia), this man, now lying dead on the floor, will soon be punished for his insult to me. Through the woman's words, the reader realizes that the main character is in danger. The plot gets tense, the intrigue falls (1, 12) and others.

In terms of their relationship with the main character, secondary characters

ვ. ენდელაძე

show certain signs/characteristics, according to which the main character appears from a different angle. They arouse interest in the main character; Nameless characters forcefully throw the hero into an unbearable situation; Some of them help the hero to achieve the desired goal; Secondary characters, who are represented as animals, pose a certain threat to the main character and cause physical damage. Some characters strain the plot, while others blame the main character and show a positive attitude towards him. These characters, of course, have different functions in the novel, but the goal is still the same: to present the main character better, to reveal his character, to emphasize his insightful mind, and to show the reader's sympathy or antipathy towards the hero.

Thus, as a result of the conducted research and analysis, we can conclude: the secondary characters of Apuleius' novel are gradually formed from their introduction into the story until the end of their appearance (time). Authorial characterization of these characters is a dynamic process and is always more than just the sum of individual details in which the reader engages and receives new information about the main character. The characterization of these characters is the competence of the reader, along with the author. Secondary characters of Apuleius are presented in a variety of ways - through comparison, conversation, negotiation, balancing, evaluation-reevaluation, allusions. At the same time, they mainly focus on questions - who, when, how. Often, their characterization is understood as a complex narrative strategy. The way these characters are presented is not easy. It includes the strategies of openness, implicit precision/outlining, and intertextual association/dissociation.